

به نام خدا

ارزیابی عملکرد قانون بودجه سال ۱۴۰۴ کشور:
حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف

سیدحسنعلی سیاحی‌زاده، علی نیازی

چکیده

بررسی عملکرد اعتبارات حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف در قانون بودجه سال ۱۴۰۴ کشور نشان می‌دهد که در ۹ ماه نخست سال ۱۴۰۴، حدود ۶۰ درصد مجموع اعتبارات تحقق یافته است. این سطح عملکرد با توجه به شرایط خاص کشور، از جمله جنگ ۱۲ روزه، قابل قبول ارزیابی می‌شود. هرچند شکاف ۱۵ درصدی میان این عملکرد با سه چهارم (۳/۴) بودجه مصوب می‌تواند برنامه‌ریزی مؤثر دستگاه‌ها را با مشکل مواجه کند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که بیش از ۶۶ درصد از اعتبارات هزینه‌ای دستگاه‌های این حوزه، صرف جبران خدمات نیروی انسانی می‌شود. در مقابل، اعتبارات جدول‌های شماره (۹) و (۱۲) قانون بودجه سال ۱۴۰۴ کشور - که ناظر بر فعالیت‌های خاص و برنامه‌های راهبردی حوزه دین و فرهنگ‌اند - با عملکردی کمتر از ۴۰ درصد مواجه شده‌اند؛ وضعیتی که از یک سو ممکن است بیانگر اولویت نداشتن این اعتبارات نزد دولت و از سوی دیگر، بازتاب‌دهنده مشکلات ساختاری در سازوکار وصول و تخصیص این منابع باشد. به‌ویژه اعتبارات موضوع بند «ب» ماده (۷۶) قانون برنامه هفتم پیشرفت که باید از محل یک درصد هزینه‌های جاری شرکت‌های دولتی تأمین می‌شد، تنها حدود ۳۳ درصد تحقق یافته و همچون سال‌های گذشته با موانع جدی در وصول، تخصیص و نظارت همراه است. تخصیص دیر هنگام این اعتبارات نیز به سهم خود فرصت برنامه‌ریزی مؤثر را از دستگاه‌های متولی سلب کرده است.

گروه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف

مشخصات گزارش

نوع گزارش:

- طرح / لایحه
- راهبردی
- نظارتی
- پیش‌نویس قانونی

شماره مسلسل:

۲۱۲۶۳

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۱۰/۳۰

۱. مقدمه

ارزیابی میزان و نحوه تحقق تخصیص اعتبارات تصویب شده در قوانین بودجه سنواتی و کاوش علل مؤثر بر وضعیت عملکرد در مقایسه با میزان اعتبارات مصوب، یکی از مهم‌ترین گام‌های سیاستگذاری و قانونگذاری صحیح و از اصلی‌ترین گام‌ها در دقیق‌تر شدن برآوردها و پیش‌بینی‌ها برای تهیه و تدوین لوایح و قوانین بودجه سنواتی است. در واقع، فهم علل مؤثر بر وضعیت عملکرد اعتبارات مصوب، تأثیرات بسزایی در تحلیل‌ها و برآوردهای پیش‌رو خواهد داشت. به همین جهت با گذشت ۹ ماه از سال ۱۴۰۴ و فرارسیدن ایام بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ کشور، گزارش پیش‌رو تلاش خواهد داشت تا شمایی از میزان تحقق اعتبارات حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف در [قانون بودجه ۱۴۰۴ کل کشور](#) ارائه دهد و مشکلات سازوکار بودجه‌ریزی این حوزه را بررسی کند. این کار می‌تواند مقدمات تصویب کارآمدتر لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ کشور را فراهم آورد.^۱

۲. بررسی اعتبارات حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف در جداول قانون بودجه سال ۱۴۰۴ کشور

اعتبارات حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف به‌طور کلی در جداول شماره (۷ب)، (۹) و (۱۲) توزیع شده‌اند. با توجه به محدودیت‌های گزارش‌های به‌دست آمده، تمامی این اعتبارات و درصد تحقق هر کدام به‌طور جداگانه در جدول زیر آمده است.

۱. گفتنی است که در این گزارش، فقط به بررسی اعتبارات تخصیصی دستگاه‌هایی پرداخته شده که گزارش عملکرد نه‌ماهه آنها دریافت شده است.

جدول ۱. عملکرد نه ماهه اعتبارات حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف در جداول شماره (۷ب)، (۹) و (۱۲) قانون بودجه سال ۱۴۰۴ کشور [1] و [2] و [3]

مبالغ به میلیون ریال

شماره جدول	شماره طبقه بندی / دستگاه متولی	عنوان دستگاه / برنامه اصلی	مصوب سال ۱۴۰۴			عملکرد نه ماهه سال ۱۴۰۴			درصد تحقق	
			هزینه‌ای	تملکی	مجموع	هزینه‌ای	تملکی	مجموع	هزینه‌ای	تملکی
جدول شماره (۷ب)	۱۰۹۶۰۰	سازمان حج و زیارت	۴۸۶,۰۰۰	۰	۴۸۶,۰۰۰	۳۲۲,۲۴۵	۰	۳۲۲,۲۴۵	۶۶.۳۱	-
	۱۱۳۶۳۰	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در دانشگاهها	۱۰,۵۱۹,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	۱۰,۵۲۹,۰۰۰	۵,۳۴۰,۰۰۰	۹,۵۰۰	۵,۳۴۹,۵۰۰	۵۰.۷۷	۹۵
	۱۱۴۰۰۷	دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه	۹,۱۳۰,۰۰۰	۱۱,۰۰۰	۹,۱۴۱,۰۰۰	۵,۶۶۱,۰۰۰	۱۰,۴۵۰	۵,۶۷۱,۴۵۰	۶۲	۹۵
	۱۱۴۰۲۵	مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان	۸,۸۰۰,۰۰۰	۷۳,۰۰۰	۸,۸۷۳,۰۰۰	۴,۳۲۸,۰۰۰	۶۹,۳۵۰	۴,۳۹۷,۳۵۰	۴۹.۱۸	۹۵
	۱۱۴۰۳۰	مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)	۳,۲۵۰,۰۰۰	۹۱,۰۰۰	۳,۳۴۱,۰۰۰	۱,۴۴۸,۵۰۰	۵۹,۵۰۰	۱,۵۰۸,۰۰۰	۴۴.۵۷	۶۵.۳۸
	۱۱۴۰۳۳	مجمع تقریب مذاهب اسلامی	۱,۴۰۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	۱,۴۱۰,۰۰۰	۱,۰۲۹,۰۰۰	۹,۵۰۰	۱,۰۳۸,۵۰۰	۷۳.۵۰	۹۵
	۱۱۴۳۰۰	سازمان تبلیغات اسلامی	۳۵,۱۰۱,۵۰۰	۲۹۸,۰۰۰	۳۵,۳۹۹,۵۰۰	۲۳,۲۳۱,۵۰۰	۲۸۳,۱۰۰	۲۳,۵۱۴,۶۰۰	۶۶.۱۸	۹۵
	۱۱۴۳۱۸	شورای عالی حوزه‌های علمیه خواران	۱۳,۲۰۰,۰۰۰	۷۸۰,۸۰۰	۱۳,۹۸۰,۸۰۰	۸,۲۴۳,۰۰۰	۳۰۰,۰۰۰	۸,۵۴۳,۰۰۰	۶۲.۴۵	۳۸.۴۲
	۱۱۴۳۱۹	مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت	۳۶۱,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	۳۷۱,۰۰۰	۱۸۳,۰۰۰	۹,۵۰۰	۱۹۲,۵۰۰	۵۰.۶۹	۹۵
	۱۱۴۰۲۸	سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی	۱۹,۶۵۰,۰۰۰	۴۰۰,۰۰۰	۲۰,۰۵۰,۰۰۰	۱۲,۳۶۱,۰۰۰	۳۸۰,۰۰۰	۱۲,۷۴۱,۰۰۰	۶۲.۹۱	۹۵
	۱۱۴۳۵۰	ستاد امر به معروف و نهی از منکر	۱۸,۸۰۰,۰۰۰	۷۱۲,۰۰۰	۱۹,۵۱۲,۰۰۰	۱۱,۰۱۱,۰۰۰	۳۰,۰۰۰	۱۱,۰۴۱,۰۰۰	۵۸.۵۷	۴.۲۱
	۱۱۴۳۵۱	سازمان تبلیغات اسلامی - مسجد مقدس جمکران	۲۰۰,۰۰۰	۰	۲۰۰,۰۰۰	۱۰۰,۰۰۰	۰	۱۰۰,۰۰۰	۵۰	-
مجموع اعتبارات جدول شماره (۷ب)			۱۲۰,۸۹۷,۵۰۰	۲,۳۹۵,۸۰۰	۱۲۳,۲۹۳,۳۰۰	۷۳,۲۵۸,۲۴۵	۱,۱۶۰,۹۰۰	۷۴,۴۱۹,۱۴۵	۶۰.۶	۴۸.۴۶
جدول شماره (۹)	۵۳۰۰۰۰-۷۳	سازمان تبلیغات اسلامی - هیئت رزمندگان اسلام	۲۱۵,۰۰۰	-	۲۱۵,۰۰۰	-	-	-	-	-
	۵۳۰۰۰۰-۴۸	سازمان تبلیغات اسلامی - صندوق توسعه قرآنی کشور	۵۰۰,۰۰۰	-	۵۰۰,۰۰۰	-	-	-	-	-
	۵۳۰۰۰۰-۸۰	سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی - طرح بلاغ	۲,۰۰۰,۰۰۰	۰	۲,۰۰۰,۰۰۰	۱۲۱,۰۰۰	۰	۱۲۱,۰۰۰	۶.۰۵	۰
	۵۳۰۰۰۰-۱۲۲	مؤسسه فرهنگ علوم اسلامی قم	۲۰۰,۰۰۰	۰	۲۰۰,۰۰۰	۴۰,۰۰۰	۰	۴۰,۰۰۰	۲۰	۰
	۵۳۰۰۰۰-۱۴۶	دفتر تبلیغات اسلامی - دانشگاه باقرالعلوم	۲۰۰,۰۰۰	۰	۲۰۰,۰۰۰	۰	-	۰	-	۰
مجموع اعتبارات حوزه دین در جدول شماره (۹)			۳,۱۱۵,۰۰۰	۰	۳,۱۱۵,۰۰۰	۱۶۱,۰۰۰	۰	۱۶۱,۰۰۰	۵.۱۶	-
جدول شماره (۱۲): اعتبارات موضوع بند «ت» تبصره «۸»	سازمان تبلیغات اسلامی	۲-۲-۲- اجرای اسناد راهبردی توسعه فرهنگ قرآنی	۲,۰۰۰,۰۰۰	۳,۵۵۰,۰۰۰	۲,۳۴۲,۹۹۹	۶۶	۰	۰	۰	۰
		۲-۴- ترویج فرهنگ مهدویت و انتظار	۲۵۰,۰۰۰							
		۶-۱- ارتقای کمی و کیفی مؤلفه‌های مؤثر در ازدواج و تحکیم بنیان خانواده و جوانی جمعیت	۵۰۰,۰۰۰							
		۶-۳- ترویج فرهنگ فرزندآوری و اقدامات مؤثر در راستای جوانی جمعیت	۳۰۰,۰۰۰							

۱. در این گزارش فقط ارقام دستگاه‌هایی ذکر شده که گزارش عملکرد اعتبارات نه‌ماهه آنها به دست آمده است.

جدول ۱. عملکرد نه ماهه اعتبارات حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف در جداول شماره (۷ب)، (۹) و (۱۲) قانون بودجه سال ۱۴۰۴ کشور [1] و [2] و [3]

مبالغ به میلیون ریال

شماره جدول	شماره طبقه بندی / دستگاه متولی	عنوان دستگاه / برنامه اصلی	مصوب سال ۱۴۰۴			عملکرد نه ماهه سال ۱۴۰۴			درصد تحقق	
			مجموع	تملکی	هزینه ای	مجموع	تملکی	هزینه ای	مجموع	تملکی
		۴-۶- ترویج فرهنگ عفاف و حجاب و شکوفایی استعداد بانوان		۵۰۰,۰۰۰						
		مجمع تقریب مذاهب اسلامی: ۴-۲- اجرای سازی سند فعالیت های فرهنگی بین الملل		۵۰۰,۰۰۰		۱۵۰,۰۰۰		۳۰		
		اجرای سند راهبری و پشتیبانی از مساجد کشور		۱۰,۰۰۰,۰۰۰		۳,۳۸۰,۰۰۰		۳۳.۸۰		
	ستاد امر به معروف و نهی از منکر	۴-۲- ترویج فرهنگ مهدویت و انتظار	۴۰۰,۰۰۰	۲۰۰,۰۰۰		.		.		
		۱-۱- حمایت و پشتیبانی از مردمی سازی فرهنگ		۲۰۰,۰۰۰						
	سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی	۴-۲- اجرای سازی سند فعالیت های فرهنگی بین الملل		۹,۰۰۰,۰۰۰		۳,۰۰۰,۰۰۰		۳۳.۳۳		
		۲-۱- تبیین، تبلیغ و ترویج و نشر آثار و اندیشه های امامین انقلاب			۵۰۰,۰۰۰		۳۰۰,۰۰۰		۶۰	
	دفتر تبلیغات اسلامی	۲-۱- تبیین، تبلیغ و ترویج و نشر آثار و اندیشه های امامین انقلاب		۵۰۰,۰۰۰		۴۰۰,۰۰۰		۸۰		
		مجموع جدول شماره (۱۲)		۱۳,۴۵۰,۰۰۰		۹,۵۷۲,۹۹۹		۷۱.۱		

درصد تحقق اعتبارات دستگاه‌های حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف (جدول شماره ۷ب) قانون بودجه سال ۱۴۰۴ کشور در ۹ ماهه نخست سال، به‌طور میانگین حدود ۶۰ درصد بوده است درحالی‌که انتظار می‌رود در این بازه زمانی نزدیک به ۷۵ درصد اعتبارات مصوب تخصیص داده شود. اعتبارات هزینه‌ای دستگاه‌ها نیز وضع مشابهی داشته و در سه ماه پایانی سال تنها ۶۰ درصد از این اعتبارات را دریافت کرده‌اند. این درحالی است که میانگین درصد تحقق اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بیش از ۸۰ درصد است و بیشتر دستگاه‌های این حوزه بخش عمده اعتبارات تملکی خود را در ۹ ماهه نخست سال دریافت کرده‌اند.

وضعیت جدول (۹) اعتبارات حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف به‌کلی متفاوت است. بخش قابل توجهی از اعتبارات این جدول محقق نشده و یا درصد کمی از آنها تخصیص یافته است. از آنجاکه اعتبارات این جدول متفرقه بوده و به‌نوعی کمک به برنامه‌های مندرج در آن به شمار می‌روند، عملکرد ۵ درصدی آن می‌تواند ناشی از شرایط اقتصادی کشور به‌ویژه پس از جنگ ۱۲ روزه باشد.

همچنین براساس داده‌های جدول بالا، عملکرد برنامه‌های اجرایی مرتبط با حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف در جدول شماره (۱۲) قانون بودجه سال ۱۴۰۴ کشور در ۹ ماهه نخست سال بیش از ۷۰ درصد است، اما سهم عمده این عملکرد بالا به مبلغ اعتبارات سازمان تبلیغات اسلامی در این جدول بازمی‌گردد که با حذف این دستگاه درصد عملکرد این اعتبارات به ۳۴.۱۹ درصد خواهد رسید. در واقع، دستگاه‌های چندانی نتوانسته‌اند از عملکرد بیش از ۵۰ درصد اعتبارات جدول شماره (۱۲) قانون بودجه سال ۱۴۰۴ کشور بهره‌مند شوند. برای مثال، اعتبارات تخصیصی به سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی در خصوص «اجرای‌سازی سند فعالیت‌های فرهنگی بین‌المللی»- که نقش بسزایی در ویژگی ملی ایران در فضای بین‌المللی می‌تواند ایفا کند- حدود ۳۳ درصد بوده است. همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد که اعتبارات تخصیصی ناظر به جدول شماره (۱۲) در نیمه دوم سال ۱۴۰۴ به دستگاه‌ها اعطا شده است.

۳. سهم هزینه‌های نیروی انسانی از اعتبارات هزینه‌ای دستگاه‌های حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف

جدول ۲. سهم اعتبارات جبران خدمات نیروی انسانی از اعتبارات هزینه‌ای دستگاه‌های حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف در نه‌ماهه نخست سال ۱۴۰۴ [۱]، [۲] و [۳]

مبالغ به میلیون ریال

عنوان دستگاه	اعتبارات هزینه‌ای	اعتبارات جبران خدمات نیروی انسانی	درصد
مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت	۱۸۳,۰۰۰	۹,۷۵۷,۵۶۰	۵۳.۳۲
مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان	۴,۳۲۸,۰۰۰	۱۷۰,۹۵۶,۰۰۰	۳۹.۵
دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه	۵,۶۶۱,۰۰۰	۴۴۶,۴۲۶,۴۶۰	۷۸.۸۶
ستاد امر به معروف و نهی از منکر	۱۱,۰۱۱,۰۰۰	۴۶۷,۹۶۷,۵۰۰	۴۲.۵
شورای عالی حوزه‌های علمیه خاوران	۸,۲۴۳,۰۰۰	۶۷۲,۶۲۸,۸۰۰	۸۱.۶
سازمان حج و زیارت	۳۲۲,۲۴۵	۳۲,۲۲۴,۵۰۰	۱۰۰
مجمع تقریب مذاهب اسلامی	۱,۰۲۹,۰۰۰	۷۷,۹۹۸,۲۰۰	۷۵.۸
مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)	۱,۴۴۸,۵۰۰	۷۳,۴۳۸,۹۵۰	۵۰.۷
نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در دانشگاه‌ها	۵,۳۴۰,۰۰۰	۴۰۲,۶۳۶,۰۰۰	۷۵.۴

در ۹ ماهه نخست سال ۱۴۰۴، به‌طور میانگین سهم هزینه‌های نیروی انسانی از اعتبارات هزینه‌ای دستگاه‌های حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف بیش از ۶۶ درصد است. این بدان معناست که دست‌کم نزدیک به دوسوم از این اعتبارات صرف هزینه‌های اجتناب‌ناپذیر شده است.

۴. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

عملکرد اعتبارات هزینه‌ای و تملکی دستگاه‌های حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف در ۹ ماه نخست سال، بیش از ۶۰ درصد بوده که با توجه به شرایط پیش‌آمده برای کشور (مثل جنگ ۱۲ روزه) قابل قبول است؛ به‌ویژه آنکه تقریباً تمامی اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای بیشتر دستگاه‌های این حوزه در این بازه نه‌ماه پرداخت شده است.

به‌علاوه، شکاف ۱۵ درصدی میان بودجه مصوب و عملکرد آن می‌تواند برای برنامه‌ریزی دستگاه‌های دینی و تبلیغی مشکل‌ساز شود، به‌ویژه آنکه اعتبارات اجتناب‌ناپذیر دستگاهی نظیر جبران خدمات نیروی انسانی بیش از ۶۶ درصد از اعتبارات دستگاه‌های این حوزه را دربرمی‌گیرند. نکته قابل توجه در بررسی عملکرد اعتبارات حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف آن است که اعتبارات مندرج در جدول شماره (۹) عملکرد ۵ درصدی داشته‌اند. عملکرد پایین اعتبارات این حوزه در جدول شماره (۹) [قانون بودجه سال ۱۴۰۴ کشور](#) در کنار حذف بسیاری از ردیف‌های مذکور در لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ کشور، می‌تواند نشانگر اولویت پایین این اعتبارات نزد سیاستگذار باشد.

اگرچه اعتبارات جدول شماره (۱۲) - اعتبارات موضوع بند «ب» ماده (۷۶) قانون برنامه هفتم پیشرفت (یک درصد از هزینه‌های جاری شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت مندرج در پیوست شماره (۳) قانون بودجه سنواتی) - در مجموع حدود ۷۰ درصد عملکرد داشته‌اند؛ اما بخش عمده این عملکرد مربوط به سهم سازمان تبلیغات از این جدول بوده است. در حالی که روند وصول این اعتبارات از دستگاه‌های مشمول و توزیع آنها میان دستگاه‌های متولی همچون سال‌های گذشته با موانع جدی روبه‌روست؛ به‌ویژه آنکه اولاً فرایندهای نظارت بر اثربخشی این اعتبارات (مثل تعیین اهداف کمی متناظر برای هر برنامه اجرایی) همچنان دچار نقص است و ثانیاً توزیع عادلانه‌ای میان دستگاه‌های متولی صورت نمی‌گیرد. همچنین تخصیص دیر هنگام این اعتبارات در نیمه دوم سال مانع از برنامه‌ریزی مؤثر دستگاه‌های متولی برای اجرای فعالیت‌های حکم‌یاد شده خواهد شد.

منابع و مآخذ

- [۱] م. بیات، «نامه در خصوص عملکرد اعتبارات نه‌ماهه دستگاه‌های حوزه دین و فرهنگ»، مخاطب نامه: دستگاه‌های حوزه دین، شماره نامه: ۱۳۵۹۰، ۱۴۰۴، ص ۳.
- [۲] ا. ثقفیان، «پاسخ به نامه ۱۳۵۹۰ در خصوص عملکرد مجمع جهانی تقریب مذاهب»، مخاطب نامه: دفتر مطالعات آموزش و فرهنگ، شماره نامه: ۳۸۶۵، ۱۴۰۵، ص ۱.
- [۳] ع. جبلی، «پاسخ به نامه ۱۳۵۹۰ در خصوص عملکرد نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها»، مخاطب نامه: دفتر مطالعات آموزش و فرهنگ، شماره نامه: ۵۰۸۱، ۱۴۰۴، ص ۱.

گزیده سیاستی

عملکرد نه‌ماهه اعتبارات دستگاه‌های حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف حدوداً ۶۰ درصد بوده که با توجه به شرایط پساجنگ قابل قبول است. همچنین بیش از ۶۶ درصد از اعتبارات هزینه‌ای این دستگاه‌ها صرف جبران خدمات نیروی انسانی می‌شود.